

N:o 52.

Af herr **K. Almqvist**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upprättande af plan och kostnadsförslag för reglering af Mälarens vattenstånd m. m.

I Kongl. Maj:ts proposition n:o 1 angående statsverkets tillstånd och behof föreslår Kongl. Maj:t under sjetten hufvudtiteln Riksdagen att besluta »att till bestridande af kostnaderna för undersökning samt upprättande af planer och kostnadsförslag dels för om- eller nybyggnad af Göta kanal, Svea kanal mellan Mälaren och Venern, Hjelmare kanal, segelleden mellan Mälaren från Hjelmare kanals mynning till Stockholm samt Södertelje och Strömsholms kanaler, dels ock för reglering af vattenståndet i Venern bevilja ett anslag af 173,000 kronor och deraf på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 44,000 kronor».

I motiveringen för begäran till detta anslag förekommer bland annat följande uttalande i statsrådsprotokollet. »Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit undersökning jemväl af segelleden genom Mälaren från Hjelmare kanals mynning till Stockholm, anser jag mig till undvikande af missförstånd böra framhålla, att denna undersökning skulle stanna vid Stockholm, så att densamma icke skulle innefatta någon plan för ombyggnad af Stockholms sluss, hvarför fullständig plan redan finnes uppgjord, ej heller befattar sig med den på dagordningen stående frågan om beredande af farleder mellan Mälaren och Saltsjön närmast söder om Stockholm genom Årstaviken och Hammarbysjön».

Kongl. Maj:ts proposition innebär sålunda jemte öfriga planer, att undersökning samt upprättande af kostnadsförslag måtte ske för om- eller nybyggnad af segelleden genom Mälaren från Hjelmare kanals mynning till Stockholm.

Deremot innefattar densamma intet förslag om det af alla Mälarens strandegare sedan gammalt hysta önskningsmålet angående reglerandet af denna sjös vattenstånd eller om den dermed nära sammanhängande frågan om åstadkommande af en ny förbindelseled från Mälaren genom Hammarbysjö till Saltsjön.

Det synes likväl synnerligen önskvärdt, att ett förslag härom upprättas i sammanhang med det nu föreliggande förslaget för om- eller nybyggnad af segelleden genom Mälaren samt af Södertelje och Strömsholms kanaler.

Redan för mer än tjugu år sedan förekom frågan om ett nytt utlopp för Mälaren i Riksdagen. Vid 1878 års riksdag föreslogo nemligen åtskilliga motionärer i såväl Första som Andra Kammaren, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa samt för nästa Riksdag framlägga förslag till åstadkommande af ett nytt och tillfyllestgörande utlopp för Mälarens vatten, och begärdes, det för ändamålet 10,000 kronor måtte ställas till Kongl. Maj:ts disposition. Statsutskottet fann det af motionärerna afsedda syfte förtjena uppmärksamhet, men ansåg sig ej kunna tillstyrka Riksdagen att bifalla motionen, då någon Riksdagens anhållan i förevarande afseende ej vore behöflig och i följd deraf ej heller lämplig, enär Kongl. Maj:t torde, om han dertill funne skäl, förordna om ifrågasatta undersökningars verkställande genom vederbörande embetsmyndighet.

Sedan frågan fallit vid nämnda riksdag, återupptogs densamma vid 1882 års lagtima riksmöte af greve Eric Sparre, som föreslog, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla om undersökning om och beräkning af kostnaden för beredande af tilloppet motsvarande aflopp för Mälarens vatten samt till bestridande af kostnaden för denna undersökning anslå 5,000 kronor. Statsutskottet vid nämnda riksdag ville visserligen ej förneka, att ju icke den af motionären omförmälda fråga med skäl måste anses vara af framstående vikt, men saknade tillfälle att i det skick, hvori frågan då föreläge, bedöma, huruvida densamma äfven vore af beskaffenhet att påkalla åtgärder från statens sida. Emellertid syntes det utskottet, att just storleken af de enskilda intressen, hvilka torde vara af frågans lösning beroende och uti ifrågavarande motion funnit ett uttryck, medförde, att ej någon svårighet för vederbörande intressenter kunde förefinnas att sjelfva anskaffa de medel, som erfordrades för utredningar och undersökningar, hvilka vederbörande önskade åvägbringa för ådagaläggande af sina önskningars utförbarhet och lagliga beskaffenhet, och ansåg sig utskottet till följd häraf ej kunna tillstyrka Riksdagen att ingripa i denna säkerligen ur både tek-

nisk, administrativ och rättslig synpunkt mycket svårlösta fråga. Riksdagens beslut utföll ock i öfverensstämmelse med denna utskottets hemställan.

Sedermera har denna fråga äfven gjorts till föremål för domstols pröfning, då högsta domstolen i sista instans den 31 december 1896 fält utslag mellan Stockholms stad å ena samt herrar fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret å andra sidan angående reglering af Helgeandsholmens stränder, genom hvilken dom Mälarens strandegare måst afstå från vidare tanke på att genom en omreglering af nämnda holmes stränder erhålla ett större utlopp för Mälaren.

Emellertid har sedan dess frågan icke hvilat.

Det under senare åren alljemt återkommande höga vattenståndet i Mälaren, som tillskyndar dess strandegare årligen stora och känbara förluster, föranledde dem att år 1898 sammankomma till möten inom de olika länen för att rådgöra om dessa olägenhetens afhjelpande, och beslöts härvid att ingå med skrivelser till de respektive landshöfdingarne i Stockholms, Upsala, Södermanlands och Vestmanlands län med begäran om dessas medverkan för åstadkommande af en reglering af Mälarens vattenstånd.

Då nämnde landshöfdingar lifligt behjertade de önskningsmål, som uttalats från en så stor del af deras respektive läns invånare, trodde de sig verksammast bidraga till frågans lösning genom att hemställa till Stockholms stadsfullmäktige att vidtaga åtgärder för en reglering af Mälarens vattenstånd och hafva därför till öfverståthållareembetet den 7 oktober 1898 inlemnad en skrivelse af följande innehåll:

»Till öfverståthållareembetet.

Såsom känt är, utgöres en icke ringa del af den mark inom Stockholms, Upsala, Södermanlands och Vestmanlands län, som angränsar sjön Mälaren, af lågt belägna åkrar, ängar och beteshagar, hvilka vid högt vattenstånd i sjön öfversvämmas eller eljest lida men af vattnet. Klagan öfver den härigenom jordegarna tillskyndade skada har länge försports, och tid efter annan hafva förslag framkastats att råda bot på det onda genom reglering af Mälarens inom hufvudstadens område belägna utlopp i Saltsjön, utan att dock dessa förslag hittills ledt till något resultat. Rösterna för en sådan reglering hafva under senare tider blifvit allt starkare samt under innevarande år tagit sig uttryck i uttalanden vid möten emellan strandegare på skilda orter och i framställningar till oss om medverkan för de öfverklagade olägenheternas afhjelpande.

Under sådana förhållanden hafva vi af vår embetsställning känt oss uppfordrade att taga under gemensamt öfvervägande, huruvida icke uti ifrågavarande hänseende ett bättre sakernas tillstånd må kunna åvägabringas. Härvid har helt naturligt tanken först hänledts på den utväg lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879 erbjuder. Enligt denna lag eger den, som för sin jords odling eller förbättring vill sänka sjö, rättighet dertill, såvida hinder från det allmännas sida ej möter och sänkningen kan ske utan att förnärma annans rätt öfver vattnet eller i vissa fall mot ersättning för intrång i sådan rätt; och juridiskt sedt, skulle kanske därför ej möta hinder för vederbörande jordegare i förevarande fall att, till förekommande af vattnets uppstigande å deras egor vid Mälarens högvattenstånd, i den ordning förenämnda lag stadgar, utverka fördjupning och utvidgning af sjöns utlopp genom de båda strömmarna inom hufvudstaden. Men ur praktisk synpunkt måste denna utväg betraktas såsom stängd. Den procedur, dikningslagen förutsätter, de noggranna undersökningar, mätningar och graderingar, som måste företagas i afseende å alla af ett dylikt företag berörda egor, skulle till följd af sjöns stora utsträckning medföra så stor tidsutdrägt och så betydande kostnader redan för sjelfva undersökningsförrättningen, att tanken på att på sådant sätt genom initiativ från jordegarnas sida ordna saken måste öfvergifvas.

Det åsyftade målet synes emellertid kunna nås på annan väg. En reglering af Mälarens vattenstånd är af väsentlig betydelse icke blott för dem, som ega mark invid sjöns stränder, utan äfven för hufvudstaden, hvars intressen i många och viktiga hänseenden äro beroende å begagnandet af det öfver dess grund i Saltsjön utströmmande Mälarevattnet. Att kunna förkorta tiden för högvattenstånden och minska dermed förenade olägenheter och skador med hänsyn till hamnväsendet, lågt belägna kajplatser m. m., att förekomma uppsjö vid lågvatten, med ett ord att, så vidt möjligt, städse hålla Mälarens yta vid en konstant nivå, närmast öfverensstämmande med nuvarande medelvattenstånd, torde utan vidare få antagas såsom ett önskemål för hufvudstaden. Under sådana förhållanden, och då frågan om en reglering af Mälarens vattenstånd, hvilken, derest densamma väckes af staden, torde böra bedömas och behandlas enligt kongl. förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, icke är förenad med sådana svårigheter eller kostnader, som möta vid ett sjösänkingsföretag, påkalladt för jords odling eller förbättring, lär det få antagas, att hufvudstaden icke skall finnas obenägen att taga initiativ i saken och söka åvägabringa en dylik reglering, liksom tidpunkten härför

torde befinnas för närvarande synnerligen lämplig, då Helgeandsholmens stränder nu skola ordnas samtidigt med holmens bebyggande och broar framdragas öfver Norrström i Drottninggatans förlängning.

Det är med hänsyn till förenämnda omständigheter, som vi härmed tillåta oss anhålla om Eder medverkan i syfte att bringa förevarande sak under behandling hos hufvudstadens representantförsamling. Att härvid inlåta oss på någon undersökning om sättet för regleringens åstadkommande kan icke gerna komma i fråga. Klart är, att för ändamålets vinnande erfordras utvidgning af Mälarens utlopp i förening med dämmningsanordningar på lämpliga ställen; men för att kunna göra sig en närmare föreställning om saken, erfordras en föregående detaljerad undersökning af alla på frågan inverkan omständigheter, en undersökning, som icke torde kunna på ett tillfredsställande sätt utföras af andra än med hufvudstadens förhållande fullt förtrogne, på ifrågasvarande område sakkunnige personer. I fråga om kostnaderna för regleringsföretaget anse vi oss dock böra fästa uppmärksamheten derå, att, då detsamma icke blott varder till gagn för hufvudstaden, utan äfven länder till fördel för ett betydande område af landet liksom för sjöfarten å Mälaren, man med fog lärer kunna förvänta, att såväl staten som enskilde strandegare lemna bidrag till bestridande af kostnaderna för de i och för regleringen nödvändiga arbeten, så att hufvudstaden icke kommer att betungas dermed.

Under åberopande af hvad sålunda anförts, hafva vi alltså härmed äran anhålla, att I behagaden hos Stockholms stadsfullmäktige hemställa, huruvida icke de skulle befinnas villiga att å hufvudstadens vägnar vidtaga åtgärder för en reglering af Mälarens vattenstånd, i syfte att, såvidt möjligt, städse hålla vattnet vid en konstant nivå, närmast öfverensstämmande med nuvarande medelvattenstånd.

Stockholm den 7 oktober 1898.

Paul Isberg.

P. J. Bråkenhielm.

F. A. Boström.

Fredrik Hederstierna.»

På denna skrifvelse hafva emellertid nämnda landshöfdingar erhållit följande svar:

»Till öfverståthållareembetet.

Sedan I till Stockholms stadsfullmäktige öfverlemnats en af landshöfdingarne i Stockholms, Upsala, Södermanlands och Vestmanlands

län gjord framställning derom, att I måtten hos stadsfullmäktige hemställa, huruvida fullmäktige icke skulle finnas villige att å hufvudstadens vägnar vidtaga åtgärder för reglering af Mälarens vattenstånd i uppgifvet syfte, har, på sätt af bilagda tryckta handling inhemtas, stadens ombudsman och byggnadskontor fått tillfälle att yttra sig i frågan.

Af den sålunda och förut i ärendet åstadkomna utredningen och särskildt af byggnadskontorets tjenstememorial den 13 juli 1899 finna stadsfullmäktige för sin del vara ådagalagdt, att en reglering af Mälarens vattenstånd, äfven med det nu framhållna ändamålet att ernå en såvidt möjligt konstant nivå, för hufvudstaden är af jemförelsevis underordnad vikt i förhållande till den betydelse, samma angelägenhet eger för strandegarne vid Mälaren och för sjöfarten å denna sjö. På grund häraf synes det oegentligt och mindre lämpligt, att initiativet i denna fråga skulle utgå från Stockholms stad, helst staden, på sätt byggnadskontoret erinrat, genom ett eventuellt utförande af den ifrågasatta regleringen helt visst skulle drabbas af betydande kostnader samt utsetta sig för ersättningsanspråk, hvilkas vidd näppeligen kan beräknas. Uppenbart är emellertid, att staden i händelse af ett positivt förslag från strandegarnes sida bör visa allt det tillmötesgående, som skäligen må kunna påfordras.

Med stöd af det nu anförda och hvad de åberopade handlingarna i öfrigt innehålla hafva stadsfullmäktige denna dag beslutat, att omfördälda framställning ej skall för närvarande föranleda vidare åtgärd från stadsfullmäktige, hvarom I behagaden underrätta bemälde landshöfdingar.

Stockholm den 13 november 1899.

På stadsfullmäktiges vägnar:

CARL A. EKGREN.

E. Fränckel.

Wilh. Waldén.

Oscar Almgren.

Moritz Rubenson.»

Man finner sålunda, att Mälarens strandegare verkligen gjort hvad på dem ankommer för att åvägabringa en reglering af Mälarens vattenstånd, men att Stockholms stad, hvilken man hoppats skulle taga initiativ i denna fråga, ställt sig helt och hållet afvisande, och detta oaktadt i ofvan intagna skrifvelse till stadsfullmäktige uttryckligen

betonats, att i fråga om kostnaderna för regleringsföretaget säkerligen såväl staten som enskilde strandegare skola befinnas villiga lemna bidrag, då detsamma icke blott lände till gagn för hufvudstaden, utan äfven för ett betydande område af landet likasom ock för hela Mälarens sjöfart.

Under sådana förhållanden och då en tillämpning af nu gällande vattenrättsförordning uppenbarligen på grund af Mälarens stora utsträckning är förenad med så stora praktiska svårigheter, att den nästan torde få anses praktiskt utförbar för de enskilda intressenterna, torde det vara tydligt, att staten med nödvändighet måste taga denna fråga om hand, derest den någonsin skall erhålla sin lösning.

Det förhåller sig tydligen som statsutskottet vid 1882 års riksdag anförde, att denna fråga är ur både teknisk, administrativ och rättslig synpunkt mycket svårlöst, men just denna omständighet gör det så mycket nödvändigare, att staten ingriper. Vore ej detta förhållandet, skulle för visso denna fråga långt före detta hafva erhållit sin lösning.

Men till ett ingripande häri föreligger för staten äfven andra skäl. Staten är nemligen sjelf den störste strandegaren vid Mälaren. I sin omförmälda motion uppger grefve Sparre, att enligt en på Kongl. Maj:ts befallning år 1853 företagen avvägning och uppmätning skadas genom de ofta återkommande öfversvämningarne i Mälaren ej mindre än omkring 28,000 tunnland af Mälaredalens ypperligaste åkerjord, och och af denna mark tillhöra nära 6,000 tunnland staten.

Vidare synes denna fråga vara ett rent statsintresse äfven ur den synpunkten, att, då en undersökning af om- eller nybyggnad af farleden genom Mälaren nu föreslås, det vid denna plans genomförande måste vara af största vikt, att man erhåller en så vidt möjligt någorlunda konstant medelvattensnivå.

Från denna synpunkt har statsrådet och chefen för kongl. civildepartementet sett frågan om reglering af vattenståndet i sjön Venern, ty härom yttras i statsrådsprotokollet bland annat: »Beträffande innebörden af den åsyftade regleringen af vattenhöjden i sjön Venern, så afsåges dermed vattenvariationens minskning, d. v. s. sänkning af högvattenståndet, samt begränsning och möjligen någon höjning i lågvattenståndet. Med högvattenytans sänkning skulle naturligtvis uppstå fördelar för strandegare och med lågvattnets begränsning en viss trygghet för sjöfarten i sjön och dermed jemnhöga, af Venern beroende vatten.»

Det synes ganska visst, att dessa skäl äfven hafva sin tillämpning, då det gäller Mälarens vattenstånd.

Att här angifva på hvad sätt denna undersökning skall ändamåls-

enligast åstadkommas, kan naturligtvis ej ifrågasättas, likasom ej heller att enskild motionär kan beräkna kostnaderna för densamma, men säkerligen böra dessa ej öfverstiga den summa, som af 1878 års motionärer föreslogs, eller 10,000 kronor.

Ett skäl till att icke uppskjuta med den nu föreslagna undersökningen är, att, derest för reglering af vattenståndet i Mälaren det skulle finnas nödigt att uppföra en regleringsdam i Norrström, det vore lämpligast, om detta arbete kunde verkställas i sammanhang med byggandet af de nya broarne öfver Norrström.

På grund af hvad som sålunda anförts, får jag vördsamt föreslå, att Riksdagen måtte besluta:

- 1) att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i sammanhang med den föreslagna undersökningen af ombyggnad af segelleden genom Mälaren låta verkställa undersökning samt upprätta plan och kostnadsförslag för en reglering af Mälarens vattenstånd i syfte att hålla vattnet i nämnda sjö så vidt möjligt i en konstant nivå, närmast öfverensstämmande med nuvarande medelvattenstånd; samt
- 2) att för nämnda ändamål bevilja ett anslag af 10,000 kronor.

Stockholm den 27 januari 1900.

Knut Almqvist.

I förestående motion instämma:

L. L. Lörichs.

Arvid Kempe.

Aug. Pettersson.

W. Lundin.

L. P. Mallmin.

A. G. Olsson.

G. F. Berndes.

W. Johansson.

Öija.